

УДК 007:304:659.3

ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ ЕФЕКТ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Войничка Л.Й.

Львівський національний аграрний університет

У даній статті розглянуто питання понятійного апарату щодо трактування терміну «соціальні комунікації». Розглянуто особливості соціальної комунікативної системи та визначено шляхи вдосконалення соціальних комунікацій з метою підвищення їхньої ефективності. З'ясовано особливості зв'язків між розвитком соціально-комунікаційної сфери суспільства та її впливом на соціальну компетентність людей.

Ключові слова: соціальні комунікації, соціальна комунікаційна система, соціум, галузь знань, соціальна інженерія.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У розвитку сучасного суспільства важливу роль відіграє інформація. Вона поширюється в часі та просторі певними каналами, засобами, методами. Успіхи людини в житті, її взаємини з іншими членами суспільства залежать від уміння спілкуватися. Комунікація – це спілкування людей у процесі їхньої спільної діяльності, це обмін ідеями, думками, почуттями, обмін інформацією. Без комунікації не можливе існування будь-якої організованої групи людей. Сучасне інформаційне суспільство виводить на перший план комунікативний компонент, що стає невід'ємною складовою всіх форм суспільної взаємодії.

Соціальне буття людини, що розуміється як його спільне буття з іншими, передбачає в якості свого атрибута здатність і потребу до взаємного спілкування і вибудовування на його основі форм колективного життя. Однією з найбільш цінних позитивних рис сучасної епохи є усвідомлення прагнення суспільства до побудови світу, заснованого на взаєморозумінні. Це прагнення орієнтує на формування нових соціальних навичок реального взаєморозуміння і взаємоповаги у стосунках між культурами, націями, товариствами з різними укладами життя. Можна говорити про назрілу потребу у побудові на основі таких навичок нового глобального соціального простору. Актуальність згаданого дослідження полягає у розумінні комунікації як філософсько-практичної

бази для розвитку демократії та громадянського суспільства в нашій країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які посилається автор. Аналіз наукових досліджень свідчить про розгалуження семантики термінів «соціальні комунікації» як поняття соціально-комунікаційного інжинірингу і терміну «соціальні комунікації» як наукової галузі.

Зокрема, О.М. Холод запропонував визначати соціальні комунікації як «галузь знань, що вивчає організаційно впорядковану систему документів, їх масиви, продукти засобів масової комунікації та інформаційні технології, що забезпечують реалізацію інформаційних процесів і намірів при безпосередній участі членів комунікативного процесу» [1, с. 35].

Паралельно, В.В. Різун вважає, що «соціальні комунікації – це не наука, це вид соціальної (гуманітарної) інженерії, конструювання, побудови, організації соціальних процесів, суспільної взаємодії тощо», а також «під соціальними комунікаціями розуміють таку систему суспільної взаємодії, яка включає визначені шляхи, способи, засоби, принципи встановлення і підтримання контактів на основі професійно-технологічної діяльності, що спрямована на розробку, провадження, організацію, удосконалення, модернізацію відносин у суспільстві, які складаються між різними соціальними інститутами, де, з одного боку, у ролі ініціаторів спілкування найчастіше виступають соціально-комунікаційні інститути,

служби, а з іншого – організовані спільноти (соціум, соціальні групи) як повноправні учасники соціальної взаємодії» [2, с. 7]. Слід звернути увагу на обмеження в понятійному плані, які пропонує враховувати В.В. Різун: такі «комунікації є соціально маркованими, бо передбачають взаємодію з соціально визначеними групами людей». Автор попереджає про те, що «соціальні комунікації утворюються за законами спілкування, але, як і будь-які технологічні речі, передбачають використання наукових знань про спілкування та про все, що використовується для організації суспільно комунікаційної справи» [2, с. 7].

Як В.В. Різун, так і В.О. Ільганаєва й О.М. Холлод розрізняють терміни «соціальна комунікація» (однина) і «соціальні комунікації» (множина). Ільганаєва В.О. вважає, що соціальна комунікація (однина), «цілеспрямований обмін соціально значущою для її учасників інформацією й знаннями» [1; 5; 6]. Автор пояснює, що соціальна комунікація є частковим випадком соціальної взаємодії. При цьому, на думку В.О. Ільганаєвої, яка посилається на С.В. Бориснева [3], соціальна комунікація є «діяльністю людей, яка зумовлена цілою низкою соціально значущих оцінок, конкретних ситуацій, комунікативних сфер і норм спілкування, прийнятих у даному суспільстві». З іншої сторони, соціальна комунікація розуміється як «обмін інформацією між соціальними суб'єктами».

Соціальну комунікацію Ф. І. Шаркав [7] вважає предметом спеціальної галузі соціології – соціології комунікації. Автор навіть називає таку галузь «соціокомунікація», підкреслюючи її соціологічне коріння.

Слід зазначити, що російський бібліотекознавець А. В. Соколов [8] тлумачить соціальну комунікацію дещо інакше, вважаючи її рухом смислів у соціальному часі й просторі. Дослідник трактує соціальну комунікацію як «механізм надбудови, утворення стійкої і поновлюваної узгодженості». Автор наполягає на тому, що соціальна комунікація здійснюється за рахунок певних знакових систем, що і є засобом зв'язку в суспільстві. Науковець вважає соціальну комунікацію (однина) таким обміном, який забезпечує кооперативну взаємодопомогу. Саме така взаємодопомога робить можливою координацію дій великої складності.

Отже, аналіз останніх публікацій щодо зазначеної проблеми дав нам можливість сформулювати мету дослідження.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Метою статі є актуалізація важливості методологічних засад дослідження феномену «соціальних комунікацій», що викликано стрімким і динамічним розвитком комунікаційної сфери суспільства.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета і завдання даної роботи: дослідити ефективність соціальних комунікацій і визначити недоліки та можливі шляхи покращення комунікацій у суспільстві. Об'єктом даного наукового дослідження є сучасний стан соціальних комунікацій в Україні, проблеми та напрямки його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні соціальні комунікації охоплюють два різні явища суспільної взаємо-

дії, одне з яких означає систему інформаційних зв'язків між людьми і різними їх групами, які супроводжують процеси функціонування і розвитку суспільства, виступаючи їх невід'ємною складовою цих процесів, а друге – являє собою специфічну сферу наукового знання, предмет якої полягає у вивченні процесів поширення та циркуляції інформації в соціумі, а також цілей і закономірностей цих процесів, знарядь та засобів. Соціальне спілкування є на сьогодні найбільш організованим та технологічно обумовленим видом комунікації. Воно піднімається до рівня діяльності, спрямованої на встановлення та підтримання соціального зв'язку у суспільстві [3].

На нашу думку, узагальнюючи вищевказане, під соціальними комунікаціями необхідно розуміти таку систему суспільної взаємодії, яка включає визначені шляхи, способи, засоби, принципи встановлення і підтримання контактів на основі професійно технологічної діяльності, що спрямована на розробку, провадження, організацію, удосконалення, модернізацію відносин у суспільстві, які складаються між різними соціальними інститутами, де, з одного боку, у ролі ініціаторів спілкування найчастіше виступають соціально-комунікаційні інститути, служби, а з іншого – організовані спільноти (соціум, соціальні групи) як повноправні учасники соціальної взаємодії.

Ці комунікації на думку Різун В.В. є соціально маркованими, бо передбачають взаємодію з соціально визначеними групами людей. Соціальні комунікації утворюються за законами спілкування, але, як і будь-які технологічні речі, передбачають використання наукових знань про спілкування та про все, що використовується для організації суспільнокомунікаційної справи [5].

Дослідниця В. А. Ільганаєва [4], пояснює, що визначення соціальної комунікації як феноменологічного ефекту дає можливість розуміти його (ефект) як систему «соціальних комунікацій завдяки об'єднанню обширної і багатообразної за змістом комунікаційної діяльності в суспільстві, що породжує її об'єктне підґрунтя». Таким чином, сфера соціального комунікування передбачає таку модель організації праці, в основі якої лежить поняття про суспільну комунікаційну систему. Також дослідниця справедливо вказує, що сучасний комунікаційний простір містить декілька середовищ, що утворюють нові умови суспільного життя: техносфера, яка побудована на інформаційно-мережових магістралях та мультимедійних технологіях; семіосфера, що обіймає будь-які потоки інформації, комунікаційні предмети, складає обіг документалізованої, структурованої інформації, формалізованих знань та формує середовище смислів, що забезпечують розуміння та взаєморозуміння діючих суб'єктів суспільства структури; сфера діяльності, яка об'єднує комунікаційні структури, що їх організують і управляють, створюють їх споживання і впливають на стан соціального інтелекту [2, с. 309; 3].

Повністю підтримуючи цю позицію, наголосимо, що комунікаційне середовище за своєю суттю є складною цілісною організаційно-технічною системою і одночасно системою соціальною, яка має низку важливіших характеристик.

Соціально комунікативною системою називається технологічна система, яка складається з

певної соціальної структури як носія функцій комуніканта, об'єкта (суб'єкта) впливу – комуніканта та засобів впливу (медіа тощо). Журналістика як творчо-виробнична сфера в системі соціальних комунікацій посідає чи не найголовніше місце. Це пов'язано з тим, що журналістські інституції щоденно й щохвилино продукують та поширюють через медіа великі обсяги відомостей. Ці інституції виступають так званими масово-інформаційними виробниками.

Якісні характеристики наявної системи соціальних інформаційних комунікацій за їх призначенням, крім виміру, що відображає рівень їх розгалуженості, залежать також від різноманітності використовуваних форм комунікативних зв'язків, як – то: голосові, письмо, система символіки, види мистецтв, фіксація інформації в друкованих виданнях, у кіно- і фотодокументах і в останнє десятиріччя – із допомогою електронних інформаційних технологій. При цьому маємо на увазі, що в соціальних інформаційних комунікаціях циркулювати може лише соціальна інформація, що використовується в управлінні й розвитку. Таким чином, тріумфальний поступ Інтернету як наслідок появи принципово нових технологій пошуку, накопичення та розповсюдження інформації співпав ще з однією тенденцією, якою супроводжувалась еволюція громадянського суспільства: постійне зростання об'ємів інформації, необхідної для підтримання життєдіяльності такого суспільства, та посилення ролі комунікації і її засобів, без яких ця інформація не може дійти до суспільства. У результаті саме «виробництво інформаційного продукту, а не продукту матеріального, перетворилось на рушійну силу формування і розвитку суспільства» [9, с. 64].

Отже, формування сучасної інформаційної цивілізації зумовлено виникненням специфічних середовищ, пов'язаних із використанням комп'ютерної техніки, телекомунікаційних мереж, електронноцифрових засобів зв'язку й умов їх використання в соціумі. Традиційні структури забезпечення соціальної взаємодії стають учасниками соціально – комунікаційних процесів і утворення єдиного інформаційно-комунікаційного простору сучасності. Інформаційний комунікаційний простір розуміється нами як світ, що гранично сприймається органами чуттів людини і відображає рівень розвитку комунікаційної інфраструктури соціуму. Як висновок, зазначимо, що власне соціальною комунікацією формується тоді, коли спрямовується на обговорення норм людської життєдіяльності як взаємоприйнятних для всіх членів суспільства.

Також варто наголосити на важливості діалогу за реалізації комунікаційного процесу. Саме обговорення, тобто діалог виявляє продуктивну (а не деструктивну) силу комунікації, робить останню соціальною (а не асоціальною), такою, що дозволяє вирішувати назрілі суспільні про-

блеми, долати «настирливо повторювані теми», ставити під сумнів проблематичну претензію на значущість висловлювань через «наведення основ» та «наполегливий пошук тих прозрінь які могли б переконати всіх» (Ю. Габермас). А також «вирішувати межові конфлікти за допомогою образних слів, а не зброї» (Д. Стоун). «При цьому ми можемо навіть не мати безпосереднього досвіду, але існує ціла прірва між політичним процесом, коли люди намагаються чесно зрозуміти, як виглядає світ з різних поглядів, і тим, коли вони від самого початку заявляють, що їхній погляд є правильним» комунікативної культури українського суспільства буде зміцнюватися й політична воля до впровадження стандартів комунікації в роботі органів влади.

В країнах, де розвинуті комунікації, із визнаними з боку суспільства і влади стандартами, вони стали основним знаряддям демократичного розвитку та ефективності роботи державного апарату. Необхідно зауважити, що Україна зробила спробу наблизитися до розробки комунікативної політики. Так прийнято Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 січня 2010 року № 85 «Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про основні засади державної комунікативної політики» [8]. Водночас, поки що не вистачає спільних зусиль наукової еліти, громади та урядовців для доведення справи до логічного завершення.

Поставити соціалізаторський потенціал соціальної комунікації на службу розбудові громадянського суспільства у нашій державі вкрай важливо, бо система самостійних недержавних та некомерційних об'єднань громадян формується важко, а осмислення пересічними українцями спільних цінностей, інтересів, потреб, проблем утруднюється відсутністю тієї громадської активності, що рішуче подавлялась при тоталітаризмі [2, с. 30-32]. Яскравий спалах соціальної активності під час Євромайдану поступово йде на спад залишаючи по собі ще більше розчарування та зневіру у можливості змінити наше спільне життя на краще.

Соціальні комунікації за своєю природою покликані розбудити соціальну активність громадян, залучаючи їх до обговорення нагальних суспільних проблем, а через цей діалог – і до певних дій.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Таким чином, основні характеристики соціальних комунікацій дозволяють розглядати її як систему складну, динамічну, що несе в собі інформаційний потенціал, який є системоутворюючим фактором і визначає сенс існування соціопростору. Такий підхід до розгляду соціокомунікацій як системи дає можливість перейти до розгляду її структурних елементів.

Як напрям подальших досліджень пропонуємо також розгляд соціальних комунікацій як бази для розвитку демократії та громадянського суспільства в нашій країні.

Список літератури:

1. Холод О. М. Соціальні комунікації: соціо- та психолінгвістичний аналіз: навч. посіб. / Холод О. М. – Львів: ПАІС, 2011. – С. 35.
2. Демченко В. Д. Засоби масової комунікації як «колективний організатор» соціальних прошарків сучасного суспільства / Демченко В. Д. // Світ соціальних комунікацій. – 2012. – Т. 8. – С. 30–32.

3. Різун В. В. До питання про соціальнокомунікаційний підхід у науці / Різун В. В. // Комунікація. – 2010. – № 1. – С. 35–36.
4. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность): словарь-справочник / В. А. Ильганаева. – Харьков: КП «Городская типография», 2009. – 298 с.
5. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / Різун В. В. // Світ соціальних комунікацій. – 2011. – Т. 1. – С. 7, 10.
6. Холод О. М. Соціальнокомунікаційний інжиніринг як методологія дослідження соціальних комунікацій / Холод О. М. // Світ соціальних комунікацій. – 2012. – Т. 8. – С. 7–12.
7. Шарков Ф. И. Истоки и парадигмы исследований социальной коммуникации / Ф. И. Шарков // Социол. исслед. – 2001. – № 8. – С. 53.
8. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации / А. В. Соколов. – СПб.: Изд-во Михайлова, 2002. – 43 с.
9. Кастельс М. Галактика Интернет [пер. с англ.] / М. Кастельс. – Екатеринбург: Издательский дом «Сибирь», 2004. – 194 с.

Войнич Л.И.

Львовский национальный аграрный университет

ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКИЙ ЭФФЕКТ СОЦИАЛЬНЫХ КОММУНИКАЦИЙ

Аннотация

В данной статье рассмотрены вопросы понятийного аппарата в отношении трактовки термина «социальные коммуникации». Рассмотрены особенности социальной коммуникативной системы и определены пути совершенствования социальных коммуникаций с целью повышения их эффективности. Выявлены особенности связей между развитием социально-коммуникационной сферы общества и ее влиянием на социальную компетентность людей.

Ключевые слова: социальные коммуникации, социальная коммуникационная система, социум, отрасль знаний, социальная инженерия.

Voynicha L.I.

Lviv National Agrarian University

THE PHENOMENOLOGICAL EFFECT OF SOCIAL COMMUNICATION

Summary

In this article the conceptual issues regarding the interpretation of the term «social communication». Describes the features of the social communication system and identifies ways of improving social communication for the purpose of increasing their effectiveness. It's clarified the links between the development of social and communication spheres of society and its influence on social competence of people.

Keywords: social communication, social communication system, society, industry knowledge, social engineering.